

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата юридичних наук Батанової Наталії Миколаївни на дисертацію Коломійцева Павла Олександровича на тему «Забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі «08» право за спеціальністю «081» право. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2023

Актуальність обраної теми. Дисертаційне дослідження Коломійцева Павла Олександровича на тему «Забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України», присвячене актуальній як з точки зору конституційно-правової науки, так і практики організації, функціонування та модернізації інститутів конституційного права в сучасній Україні проблемі – забезпеченню конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України.

Конституційна законність – складне за сутністю, змістом та формою явище, яке є невід’ємною характеристикою сучасної демократичної соціально-правової держави, її конституційного ладу. Конституційна законність є універсальним правовим принципом конституційного ладу держави, на якому базується організація та діяльність усіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та окремих громадян.

Саме поняття конституційної законності є відносно новим у юридичній лексиці. Порівняно мало робилося і спроб концептуального осмислення даного феномену, дослідження його природи, визначення місця у понятійно-категоріальному апараті науки конституційного права. Очевидно, що наявна в конституційній теорії прогалина повинна бути заповнена, що, власне, і підкреслює актуальність і новизну дисертації, що рецензується.

На наш погляд, при оцінці поняття, що розглядається, необхідно враховувати ряд обставин методологічного характеру. Насамперед поняття

конституційної законності є складовою розробленою загальною теорією права та екстрапольованого у різні галузі правових знань поняття законності. При цьому це поняття необхідно розглядати не лише у значенні реалізації відповідного принципу, ідеї та способу правової поведінки учасників конституційних правовідносин, методу та засобів здійснення цілей та завдань державної діяльності; режиму конституційно-правового життя, а і з точки зору феноменології конституційної законності, насамперед її аксіологічного, онтологічного, гносеологічного, функціонально-телеологічного та інших аспектів. Важливо й те, що особливості конституційної законності об'єктивно зумовлені особливостями конституції, конституційного ладу та конституціоналізму.

Отже, враховуючи те, що конституційна законність, принципи, напрямки та форми її забезпечення, в тому числі у діяльності юрисдикційних органів, підкреслюють особливості та специфіку конституційно-правових відносин, є важливим системоутворюючим елементом, що знаходиться у взаємозв'язку із конституцією та усіма інститутами конституційного ладу, актуальність представленої П. О. Коломійцевим дисертації не викликає сумніву.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані у дисертації, їх новизна.

Представлена до захисту П. О. Коломійцевим дисертаційна робота має на меті здійснити комплексне наукове дослідження теоретичних аспектів і практичної реалізації правової категорії «конституційна законність» в діяльності судів у системі судоустрою України та Конституційного Суду України й відпрацювання на цій основі висновків, узагальнень, пропозицій і рекомендацій у частині перспектив впливу конституційної законності на удосконалення діяльності юрисдикційних органів. Реалізація поставленої мети дослідження зумовила необхідність вирішення таких завдань:

1) розкрити стан наукових розвідок та методологію дослідження проблем конституційної законності;

2) з'ясувати природу конституційної законності як вимогу, правовий режим, метод та мету здійснення державної влади;

3) здійснити співвідношення конституційної законності з такими правовими категоріями, як верховенство права, правопорядок, законність, законні очікування громадян тощо;

4) розкрити правову природу конституційної законності як основу реалізації принципу верховенства права у правозастосовній діяльності судів;

5) встановити роль конституційної законності в удосконаленні діяльності судів у системі судоустрою України;

6) визначити порядок встановлення конституційного змісту норми закону під час розгляду Конституційним Судом України конституційних скарг;

7) з'ясувати вплив рішень Конституційного Суду України на формування сучасної законотворчої політики.

Дисертаційне дослідження П.О. Коломійцева проведене в межах планів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ, відповідає Пріоритетним напрямам розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженим Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженій Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Плану законодавчого забезпечення реформи в Україні, схваленому постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 року № 509–VIII Основним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України, тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженій наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454 тощо.

З огляду на вдало поставлені завдання, П. О. Коломійцевим сформульовано об'єкт і предмет дослідження. Так, об'єктом дисертаційного дослідження автор визначає суспільні правовідносини, що виникають під час забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів.

Предметом дослідження є забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України. Об'єкт та предмет дослідження сформульовані вдало і відповідають вимогам МОН України.

Загалом вдалою видається запропонована автором методологія дослідження проблем забезпечення законності в діяльності юрисдикційних органів. Використані в процесі проведення дослідження загальні та спеціальнонаукові методи наукового пізнання надали автору можливість дійти системних висновків при визначенні результатів і обґрунтуванні низки нових положень, які мають важливе значення для юридичної науки і практики.

Теоретико-методологічну основу дослідження становить система філософських, загальнонаукових і спеціальних методів, призначених для отримання об'єктивних, достовірних результатів: метод імплікації, системний, формально-логічний, діалектичний метод, порівняльно-правовий, прогностичний метод та спеціальні юридичні методи.

Емпіричну базу дослідження склали результати аналізу 230 судових рішень (рішень, ухвал та постанов), 80 рішень та 118 ухвал Конституційного Суду України, 46 рішень Європейського суду з прав людини тощо.

Це надало дисертанту можливість встановити завдання дослідження та реалізувати їх згідно з планом дисертаційної роботи, дійти системних висновків при визначенні результатів та обґрунтуванні ряду нових положень, які мають важливе значення для конституційно-правової, правозастосовної практики забезпечення законності в діяльності юрисдикційних органів.

Достовірність і наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зміст дисертації характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України.

До факторів, що обумовлюють достовірність та обґрунтованість дослідження необхідно віднести і досить вдало обрану структуру дисертації, представленої П. О. Коломійцевим, яка характеризується цілісністю й логічною послідовністю, всесторонньо відображає загальне бачення досліджуваної автором проблеми.

Як демонструє зміст дисертаційної роботи, під час наукового пошуку, відповідно до законів формальної та діалектичної логіки, у першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження конституційної законності як категорії конституційного права» проаналізовано стан наукових розвідок і методологію дослідження проблем конституційної законності, розкрито природу конституційної законності як вимоги, правовий режим, метод і мету здійснення державної влади та досліджено співвідношення конституційної законності з іншими ціннісними правовими категоріями (верховенство права, правопорядок, законність, законні очікування громадян тощо). Доведено, що конституційна законність – це реально діюча система конституціоналізму, комплексне, складне за змістом явище, що полягає в неухильному дотриманні Конституції України та її норм під час безпосередньої її дії та правореалізації всіма органами державної влади, громадськими організаціями, посадовими особами всіх рівнів і громадянами; є невід’ємною характеристикою конституційного ладу як нерозривна складова законності. Конституційна законність постає провідним принципом конституційного ладу й відповідним правовим режимом.

У другому розділі «Реалізація конституційної законності в діяльності судів у системі судоустрою України» присвячено увагу дослідженню особливостей конституційної законності як фактору реалізації принципу верховенства права у правозастосовній діяльності судів та ролі конституційної законності в удосконаленні діяльності судів у системі судоустрою України.

У третьому розділі «Принцип конституційної законності в діяльності Конституційного Суду України» досліджено визначення конституційного змісту норми закону під час розгляду Конституційним Судом України

конституційних скарг та розкрито вплив рішень Конституційного Суду України на формування сучасної законотворчої політики.

У Висновках за результатами проведеного дослідження викладено найбільш важливі науково-теоретичні положення, які справді відображають зміст дисертації, результати використання різних методологічних прийомів дослідження, авторські ідеї, що засновані на дослідженому емпіричному матеріалі.

Серед висновків, пропозицій та рекомендацій, які містяться у дисертації, слід звернути увагу на низку з них, які характеризуються науковою новизною та мають системоутворююче значення в контексті формування авторського бачення науково-практичної парадигми забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України.

Значною мірою обґрунтованими у дисертації є наступні положення і висновки щодо:

авторського визначення поняття конституційної законності та поліваріантність прояву конституційної законності в суспільних відносинах і особливому правовому регулюванні як провідного принципу конституційного ладу, відповідного правового режиму та методу, які в підсумку формують загальну мету діяльності всіх органів державної влади, насамперед юрисдикційних органів, діяльність яких підкреслює дієвість права (стор. 27-29);

висновок, що практичне значення конституційної законності проявляється через її рису – особливий правовий режим, що пронизує всі суспільні відносини: від створення конституції до правозастосування під час поновлення будь-яких галузевих прав осіб. Її забезпечення полягає у прямій дії норм Конституції України, оскільки кожний суб'єкт конституційно-правових відносин може у своїй діяльності безпосередньо керуватися нормами Основного Закону України і на їх основі звертатися до відповідних установ для захисту своїх прав і свобод (ст. ст. 8, 55 Конституції України). Саме через конституційну законність принцип законності максимально повно втілюється в життя. А стабільність законодавства посилює ефективність режиму

конституційної законності, чого, на жаль, немає у держав перехідного періоду, до яких поки що належить Україна (стор. 69);

висновок про те, що визнання окремих положень або всього закону неконституційними відкриває ряд правових наслідків, крім факту виключення правової норми із правового регулювання, зокрема порядок поновлення права особи, яке було порушене і яка з першої інстанції розгляду справи наголошувала на тому, що закон є конституційно-дефектним за змістом, у чому вбачається необхідність розроблення окремого закону про відшкодування (компенсацію) шкоди, завданої конституційним деліктом з моменту початку порушення такого права. Автором досліджений позитивний досвід окремих країн Східної Європи, які окремо визначають і закріплюють повноваження судів ухвалювати рішення щодо присудження компенсації особам у разі визнання конкретного нормативного акта неконституційним (стор. 30, 137, 141);

твердження про те, що загальна небезпека неконституційного закону полягає в тому, що до того моменту, як він був визнаний таким, законодавча норма багаторазово застосовувалася, перебуваючи конституційно-дефектною за змістом, чим заподіюється латентна шкода всьому правопорядку в цілому і конкретним особам зокрема. Так, рішення КСУ про визнання закону неконституційним ухвалюється з метою забезпечення балансу конституційних цінностей та неприпустимості порушення прав і свобод інших осіб, якщо негайне виконання рішення може зачіпати їхні права і свободи, а також для підтримання стабільності відповідних галузевих правовідносин в інтересах суб'єктів права (стор.173).

висновок, про те що Конституційний Суд України у своїх рішеннях може визнавати неконституційними прогалини закону й цим досягати конституційної законності всього акта, чи здійснення конституційного впливу на регулювання окремих сфер правовідносин, що до цього піддавалися виключно законодавчому регулюванню (стор. 154-155, 176).

У роботі наявні й інші оригінальні та новаторські за змістом висновки та пропозиції. Їх наявність демонструє вдалу постановку мети і завдань,

аргументованість висновків, логічну послідовність тексту дисертаційного дослідження. Усі розділи, підрозділи та інші структурні частини роботи підпорядковані чітко визначеній меті, яка деталізується конкретними завданнями, які поставив перед собою дисертант. Структура запропонованої роботи відповідає цілям і завданням дослідження, що дозволило розкрити базові поняття та обґрунтувати їх визначення, вивести характерні особливості забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України, виокремити відповідні теоретичні та прикладні проблеми і визначити напрями удосконалення конституційно-правового регулювання відповідних відносин в умовах викликів сьогодення.

Результатам дисертаційного дослідження П. О. Коломійцева притаманний відповідний рівень наукової новизни, при цьому положення з різним ступенем наукової новизни містяться в усіх розділах та структурних частинах дисертації. Позитивною стороною представленої роботи є спроби сформулювати оригінальні та новаторські дефінітивні конструкції щодо конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України, а також критично підійти до виокремлення існуючих проблем на сучасному етапі у досліджуваній сфері.

Отримані П. О. Коломійцевим під час написання дисертаційної роботи висновки є обґрунтованими, сформульовані положення базуються на значному емпіричному матеріалі. Опрацьована значна кількість наукових праць з обраної теми, а також масив нормативно-правових джерел, що забезпечило високий науковий рівень даного дисертаційного дослідження. Так, список використаних автором джерел включає 232 найменування.

Прикладне значення отриманих результатів визначається їх спрямованістю на розв'язання актуальних конституційно-правових питань теорії та практики конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України. Дисертантом не лише відзначені ключові проблеми у даній сфері, критерії, за якими слід оцінювати ефективність конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України, а й запропоновано конкретні шляхи

забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України, обґрунтовано необхідність удосконалення національного законодавства у даній сфері.

Зауваження за змістом дисертації. Однак, як і при дослідженні будь-якої складної і нової теоретичної проблеми, у дисертації міститься ряд спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і напрямами подальшої розробки даної проблеми. Зокрема:

1) у контексті дослідження автор розглядає конституційну законність як «категорію конституційного права» (стор. 34), «вимогу», «правовий режим», «метод та мету здійснення державної влади» (стор. 50), «фактор реалізації принципу верховенства права» (стор. 97). Водночас, у визначенні, яке виноситься на захист, дисертант детермінує конституційну законність як «явище, що перебуває в підпорядковано-субординаційному зв'язку із конституціоналізмом та являє собою різноманітні процеси неухильного дотримання норм Конституції». Отже, авторське визначення конституційної законності потребує уточнення з точки зору філософських категорій сутності, змісту та форми.

2) справедливо звертаючи увагу на актуальність проблематики забезпечення конституційної законності у діяльності юрисдикційних органів у фокусі таких історичних подій як анексія Автономної Республіки Крим, тимчасова окупація територій у Донецькій і Луганській областях, та з 24 лютого 2022 року – повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України (стор. 98), автор, на жаль, не вказує у чому проявляються особливості цієї діяльності, її наслідки тощо.

3) дисертант пов'язує конституційну законність із проблемами «відшкодування (компенсації) шкоди, завданої конституційним деліктом» (стор. 30, 141, 184). Враховуючи, що конституційний делікт є підставою конституційно-правової відповідальності, предмет та загальний контекст дисертаційного дослідження об'єктивно вимагав розглянути питання

конституційної законності у системному зв'язку із даним видом юридичної відповідальності як з точки зору її принципів, так і цілей, завдань, функцій, наслідків застосування тощо. У дисертації відповідна проблематика залишилась поза увагою автора.

4) попри сформульовані за змістом дисертації пропозиції із вдосконалення чинного законодавства України, що полягають, зокрема, у пропозиції розроблення окремого закону про відшкодування шкоди, заподіяної конституційним деліктом із моменту початку порушення такого права (стор. 30, 141, 184), та визначаються високим рівнем практичної затребуваності та теоретичної цінності, вони не є оформленими у вигляді проекту або концепції відповідного законодавчого акту. Відповідні пропозиції, оформлені у вигляді додатку до дисертації, значно підвищили б теоретичне та, особливо, практичне значення проведеного П. О. Коломійцевим дослідження.

У той же час висловлені зауваження переважно мають характер побажань і суттєво не впливають на загальну високу наукову цінність рецензованої роботи та позитивну оцінку проведеного автором дослідження.

Вдалих і логічно поєднаний вибір у дослідженні питань, їх актуальність, розумне співвідношення теоретичних міркувань та прикладів з практики, чіткість викладу матеріалу, аргументованість наукових висновків і узагальнень свідчать про значний науковий рівень проведеного дослідження та його практичне значення.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях за темою дисертації.

Основні положення дисертації відображені у двох статтях, опублікованих у зарубіжних наукових періодичних виданнях, що індексуються в наукометричній базі Scopus, двох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одному зарубіжному періодичному виданні, а також у п'яти тезах наукових доповідей на науково-практичних заходах, що свідчить про ретельну роботу, проведenu дисертантом щодо апробації результатів дослідження.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість

публікацій, їх обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам МОН України. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні положення дисертації та її наукові висновки.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де здійснювалась апробація дисертації, характер статей дисертанта, в яких відображено положення рецензованої роботи, повною мірою вказують, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений комплексний характер.

Практичне значення отриманих результатів полягає у використанні та можливості використання розроблених пропозицій і висновків у: *правотворчій діяльності* – під час підготовки законодавчих і підзаконних нормативних актів для подальшого вдосконалення чинного конституційного законодавства, актів процесуального та конституційного законодавства; *правозастосовній діяльності* – під час розгляду судових спорів судами в системі судоустрою України та конституційних скарг Конституційним Судом України; *науково-дослідній діяльності* – під час здійснення подальших наукових досліджень проблематики верховенства права через забезпечення конституційної законності при розгляді спорів (акт впровадження в наукову діяльність науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України від 14 квітня 2023 року № 1/5/6-799); *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Конституційне право», спецкурсів «Актуальні проблеми судового права», «Забезпечення верховенства права у судовій діяльності» (акт впровадження в освітній процес Національної академії внутрішніх справ від 04 квітня 2023 року).

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дисертація П.О. Коломійцева є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить науково-обґрунтовані висновки та рекомендації, які виставлені автором для публічного захисту. Використання ідей, результатів та текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення

цитування. Автором дотримано норми чинного законодавства України про авторське право та суміжні права.

Отже, у дисертації П.О. Коломійцева на тему «Забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України» відсутні порушення академічної доброчесності.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам МОН України.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Забезпечення конституційної законності в діяльності юрисдикційних органів України» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями від 3 квітня 2019 року №283), наказу МОН України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації від 12 січня 2017 року №40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року №759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44. Автор дисертації – **Коломійцев Павло Олександрович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі права за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник відділу
правових проблем політології
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України

Н. Батанова
Підпис: *Батанова Н.М.*
ПОСВІДЧУЮ
Вчений секретар Інституту
держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України
29 травня 2023

Н.М. Батанова